

**POSELSTVÍ
VELIKONOČNÍHO
OSTROVA**

METODIKA PRO VELKÉ 13–20 LET

**HISTORIE OSTROVA
E-PŘÍLOHA PRO VELKÉ**

3

KDE OSTROV LEŽÍ, JAK VZNIKL, CO TAM ŽIJE A ROSTE?

Velikonoční ostrov je nejdlehlší obyvatelné místo na světě, leží na 27. stupni jižní šířky, 109. stupni západní délky asi 3600 km od západního pobřeží Chile, pod jehož správu patří. Nepočítáme-li malý Gomézský ostrov, není v okolí více jak 2000 km žádná jiná pevnina. Geograficky je zajímavý tím, že leží na rozhraní tří litosférických desek. Na mapách ho můžeme najít kromě tradičního pojmenování Velikonoční pod mnoha jinými názvy, např. Rapa Nui (česky Velká země). Jiný název ostrova je Te Pito o Te Henua (Pupek světa). Stejně jméno má kultovní zaoblený magnetický kámen ležící v blízkosti ahu Te Pito Kura.

Celý trojúhelníkový ostrov je vulkanického původu. Nejvyšší horou je sopka Maunga Tereavaka, ležící 506 metrů nad mořem, která spolu se sopkami Rano Kau a Poike tvoří tři nosné pilíře ostrova. Ostrov vznikl sopečnou erupcí před zhruba 400 000 lety.

Přestože je na ostrově kolem 80 sopek, v porovnání s těmito třemi obry to jsou jen nepatrné krátery. Žádná sopka již není činná, poslední vulkanická erupce proběhla zhruba před 100 000 lety. Délka ostrova je 24 kilometrů a u jeho jihozápadního cípu leží tři malé ostrůvky.

Rapa Nui leží v subtropickém pásu, má mírné klima a díky sopečnému původu získal úrodnou půdu. Deště jsou zde náhlé, krátké, ale vydatné. Prší zde ale celkově oproti zbytku Polynésie málo a srážky se rychle vsakují do pórovité horniny. Místní zdroje pitné vody jsou omezené, sladká voda k pití byla k nalezení jen na dně tří sopečných kráterů, příležitostně na svazích hory Tereavaka nebo v pramenech blízko pobřeží. Po většinu dne svítí žhavé slunce a je tu opravdu větrno, což napomáhá erozi půdy. Průměrné roční teploty se pohybují kolem 25 stupňů Celsia, zimy jsou teplé, okolo 15 stupňů Celsia. Povrch je dnes na první pohled relativně suchý, ostrov je pokryt převážně trávou, jen v některých kráterech můžeme najít jezírka a kolem nich eukalyptové háje.

Na celém ostrově není jediná řeka. Ze živočichů zde žijí nyní pouze myši, brouci, ptáci, nejsou zde žádná velká zvířata. Okolní oceán je příliš studený na to, aby v něm žily korálové útesy, a proto je v

okolí ostrova nedostatek ryb. Z toho vyplývá, že obyvatelé ostrova měli méně zdrojů potravy než obyvatelé ostatních ostrovů v Tichomoří. Z rostlin zde dnes převládá tráva, bodláky, banánovníky, sladké brambory, rákos totora, taro (rostlina s velkými listy a kořenem jako náš křen; vařená chutná asi jako namačkaná chlebová střída a má také podobnou barvu), fíkovníky, plané ananasy. Na ostrově se provádí zalesňování blahovičnický (eukalypty). U pláže Anakena je nepůvodní palmový háj kokosových palm.

Archeobotanické nálezy dokládají, že ostrov měl kdysi hustý palmový porost rodu *Paschalococos dispersa*, blíže příbuzného chilské palmě.

K původní vegetaci ostrova patřil endemický strom jerlín toromiro z čeledi bobovitých. Jeho tvrdé a jemně pórovité dřevo sloužilo původnímu obyvatelstvu především k řezbářským pracím. Toromiro ve volné přírodě již vyhynul, avšak poslední jedinci přežívají v několika botanických zahradách. Pokusy o jeho znovuvysazení na Velikonočním ostrově skončily neúspěšně.

Typickou původní rostlinou Velikonočního ostrova je totora – rákos, který se na ostrově vyskytoval již před více než 30 000 lety. Tatora se hojně vyskytuje v kráterových jezerech. Domorodci rákosí využívali k rozmanitým účelům, například ke stavbě domů (s typickým půdorysem ve tvaru lodi) nebo pro zhotovování malých člunů.

Další původní rostlinou, která se na ostrově vyskytuje již jen v několika exemplářích, je keř z čeledi lípovitých, který na ostrově rostl již před 35 000 lety. Kůra tohoto keře obsahuje vlákna, z nichž obyvatelstvo vyrábělo rybářské sítě. Množství rostlinných druhů bylo na ostrov dopraveno až lidmi. Právě první polynéští přistěhovalci přivezli na Velikonoční ostrov různé plodiny. O tom se dovídáme i z legendy o prvním náčelníkovi Velikonočního ostrova jménem Hotu Matu'a. Jak dokládají zprávy evropských objevitelů Roggeveena a Forstera, našli tito mořeplavci na ostrově různé plodiny, například brusoněcii papírodárnou, batáty, jamy nebo taro.

ODKUD PŘIŠLI A JAK ŽILI OBYVATELÉ OSTROVA?

Vědci se dříve dohadovali o tom, odkud přišli první obyvatelé ostrova. Jedni tvrdili, že z východu, tedy z Jižní Ameriky. Mezi ně patřil norský výzkumník Thor Heyerdahl se svou slavnou knihou *Aku-Aku*. Avšak nejnovější výzkumy ukazují, že ostrov byl osídlován Polynésany na kánoích ze západu z 2000 km vzdálených Pitcairnových ostrovů okolo roku 900 n. l. Přenos mnoha druhů plodin a hospodářských zvířat nepochybně dokazuje, že osídlení provedli dobře připravení kolonisté, kteří si přivezli vlastní produkty. Dlouhé plavby Polynésané uskutečňovali na dvojitéch kánoích, mezi nimiž byla široká plošina, na které se převážely rostliny, zvířata i osoby. Šlo o záměrné kolonizační výpravy, z mořeplaveckého hlediska velmi pozoruhodné. Podle vyprávění přistáli první Polynésané na jediné pláži na ostrově.

Sem si přivezi pouze slepice. Pro některé jejich oblíbené rostliny zde nebyly vhodné podmínky (pro banány a chlebovník), a tak se živil hlavně batáty a drůbežím.

Obyvatelé na ostrově zavedli společenské uspořádání typické pro celou Polynésii, základní jednotkou byla širší rodina, která vlastnila a obdělávala půdu. Spřízněné rody vytvářely klany, jež měly svá střediska, kde se odehrával náboženský život a slavnosti. V čele rodů stáli náčelníci, kteří usměřňovali počínání svých lidí a přerozdělovali potraviny a potřeby. První ostrované byli rozděleni do 10 klanů, které žily v 16 osadách. Tyto vesnice podle vyprávění založil Hotu Matu'a po příjezdu na ostrov. Mezi nejvýznamnější klany patřil Miru (Fregatčí klan), který obýval sever ostrova; Marama (Měsíční klan); Haumoana (Pobřežní klan); Tupahotu (klan Tupa), který pravděpodobně ovládal lomy v Rano Raraku.

Podle legend, zaznamenaných misionáři roku 1860, měl ostrov původně přesně definovaný třídní systém v čele s ariki – náčelníkem, který měl na ostrově absolutní moc. Každý klan měl svého kněze (inetao), bojovníky (matatoa) a zemědělce a služebníky (mata kio).

Původně byl celý ostrov hustě zalesněn. Před příchodem lidí zde byl subtropický les složený z vysokých stromů a křovinatých dřevin. Palmy na ostrově mívaly kmen tlustý až dva metry. Rostlo zde ještě dalších dvacet druhů stromů, které první obyvatelé využívali na stavbu kánoí, na výrobu lan na přemísťování soch a také na výrobu harpun. Některé měly i jedlé plody či dobré dřevo na topení.

Pozvolna narůstající obyvatelstvo lesy kácelo, lidé potřebovali půdu pro políčka a palivo pro otop i vaření. Odlesňování bylo mohutné, vrcholu dosáhlo kolem roku 1400 a v roce 1722 zde už nebyly žádné stromy vyšší než tři metry.

Jedná se o nejextrémnější příklad ničení lesa v Tichomoří, zmizel celý les a všechny druhy stromů, z nichž se skládal. Nedostatek velkých klád ukončil stavbu kánoí pro plavbu na volném moři. Obyvatelé Velikonočního ostrova tak ztratili nejenom možnost lovit delfíny, ale také schopnost mořeplavby vůbec. Lidé Rapa Nui se sami úplně izolovali od ostatního světa.

Ostrov býval domovem suchozemských a hnízdištěm řady mořských ptáků, pravděpodobně největším ptačím rozmnožovacím místem v celé Polynésii, hlavně z důvodu nepřítomnosti predátorů. Dnes zde nežije ani jeden druh původních suchozemských ptáků. První osadníci lovíli především delfíny a ryby, měkkýše a také krysy, které se tam dostaly jako černí pasažéři prvních osadníků. Tyto krysy se také podílely na likvidaci suchozemských ptáků i původních stromů tím, že nahlodávaly jejich semena a ta pak nemohla klíčit. Poté, co si lidé vykáceli lesy, ztratili většinu přirozených zdrojů potravin. Z důvodu eroze také poklesly výnosy zemědělských plodin. Deště strhávaly úrodnou půdu, nebylo co jíst a jediným zdrojem bílkovin se staly slepice a krysy. Od té doby se na Velikonočním ostrově datuje existence kamenných kurníků, které tam nalezneme dodnes. Konflikty vyvolané mizejícími zdroji se stupňovaly, až se nakonec válčilo téměř neustále, nastal hladomor a kanibalismus. Kapitán Cook popsal v roce 1774 ostrovany jako „malé, bojácné, hubené a ubohé“. Domorodci ztratili víru ve své bohy a začali povalovat sochy.

Část soch byla zřejmě povalena při mezikmenových válkách, jiné podlely nerovnému souboji s časem a přírodou. Dříve složitá sjednocená společnost se zhroutila v epidemii občanské války, populace klesla o 70 %. Poslední sochy moai byly postaveny kolem roku 1620 a k těm posledním patřila i největší socha. Kolaps společnosti Velikonočního ostrova přišel rychle poté, co společnost dosáhla vrcholu populace, v době budování monumentálních staveb a největších dopadů na životní prostředí.

CO TO BYL KULT PTAČÍHO MUŽE A TAJEMNÉ PÍSMO RONGORONGO?

Není jasné, zda kult Ptačího muže existoval už za dob stavění soch; zanikl kolem roku 1867. Každý rok se konal závod o tento titul. Spočíval v tom, že se uchazeči museli dostat z obřadního střediska Orongo co nejrychleji ke třem malým ostrůvkům Motu Iti, Motu Nui a Motu Kao Kao, aby tam co nejdříve vyhledali vejce hnízdících rybáků černohřbetých.

Soutěžící museli překonat průliv plný žraloků, oddělující ostrůvky, nalézt ptačí vejce, vrátit se zpět a na ostrově vyšplhat na útesy před vesnicí Orongo. Kdo se s vejcem vrátil první, stal se na rok Ptačím mužem, Tanga-Ta-Manu. Kněží mu ostříhali vlasy, nasadili paruku a tento muž získal na rok vládu nad všemi obyvateli ostrova a jejich majetky. Zpočátku se mohl o titul ucházet každý, ale postupem času se stal závod o titul věcí těch nejurozenějších, kteří později dokonce místo sebe posílali své sluhy a sami seděli v obydlích postavených na Orongu, odkud měli pěkný výhled na celé dějiště závodu.

Avšak Orongo nebylo pouze místem konání závodu. Jako nejdůležitější obřadní místo na ostrově bylo dějištěm mnoha jiných náboženských obřadů, například pohlavního zasvěcování dospívajících dětí.

Orongo leží na západní straně sopky Rano Kau. Uvnitř jejího 160 metrů hlubokého a jeden kilometr širokého kráteru se nalézá velké jezero s rákosem totora. Zde domorodci sbírali a roznášeli po celém ostrově úlomky obsidiánu. Používali je na zhotovování škrabek, seker, nožů a hrotu zbraní na lov.

Zde také bylo nalezeno nejvíce Kohau Rongorongo, mluvících holí, dřevěných destiček s tajemným písmem rongorongo. Na Velikonočním ostrově jako na jediném ostrově z celé Polynésie vyvinuli domorodci vlastní písmo. Bohužel toto písmo nedokážeme přečíst ani mu nerozumíme a destiček se dochovalo jenom 26. Ty jsou roztroušeny po všech významnějších muzeích na celém světě. Někteří vědci se domnívají, že se nejednalo o skutečné písmo, byla to spíše jen nějaká pomůcka k recitování příběhů, něco jako obrázkové písmo.

V polovině cesty mezi sopkou Rano Kau a horou Tereavaka se rozprostírá jeskynní komplex Roiho. Mohutný proud lávy, který tudy tekł před necelými třemi tisíci lety, vytvořil rozsáhlý labyrint podzemních sálů a chodeb. Stropy mnohých dutin se časem propadly, a tím otevřely vchod do podzemního světa. Obyvatelé ostrova zde nacházeli úkryty před nepohodou i před nepřáteli. Nepříliš hluboké propasti však měly i jiný význam. Po odklizení kamení z propadlých stropů získali domorodci ideální místa pro pěstování plodin, chráněná před prudkými větry – slavné podzemní zahrady.

Na Velikonočním ostrově je největší kolekce petroglýfů (rytin do kamene) v celé Polynésii. Na ostrově se nalézá zhruba tisíc lokalit, kde se vyskytují petroglýfy. Tesání petroglýfů mělo často náboženské, jindy i praktické důvody, jako například označení teritoria či zaznamenání důležité události. Obrazy vytesané v horninách na Velikonočním ostrově mají jak náboženské motivy, jako je tomu třeba v oblasti Oronga, kde se nachází celá řada petroglýfů spjatých s kultem Ptačího muže a boha Tangata manu, tak i motivy z běžného života. Existují i vyobrazení ryb a mořských želv.

PROČ SE STAVĚLY GIGANTICKÉ SOCHY MOAI A JAK SE PŘEPRAVOVALY? CO JSOU TO AHU?

Většina lidí zná Velikonoční ostrov pro jeho gigantické sochy moai, kterých zde nalezneme více než 400, řada z nich nebyla dokončena. Většinou jsou vysoké 4 až 6 metrů (ale nejvyšší z nich měří až 22 metrů) a mají hmotnost mezi 10 a 270 tunami. Moai nejsou stejné, jsou štíhlé, obézní, hubené, bezruké, pyšné, pokorné, nízké. Odhaduje se, že výroba soch začala asi před 900 lety. Kdo sochy vytesal? Proč je tesali s takovým úsilím? Jak je přepravovali a vztyčovali? Prehistorické polynéské obyvatelstvo nemělo žádné jeřáby, stroje či tažná zvířata ani jiné prostředky na takové úkony. A proč byly sochy strženy na zem?

S přibývajícím zkušenostmi s opracováváním kamene pomocí obsidiánu si domorodci troufali na stále větší a větší sochy, až začali tesat i tu největší sochu ostrova – 22 metrů vysokou moai – a pro ni zřejmě i největší klobouk, který měl v průměru 3 metry, výšku 2,5 metru a vážil třicet tun. Její výrobu však již nikdy nedokončili. Nevíme, proč přestali domorodci tesat moai, z nálezů to vypadá, jako by sochy náhle opustili a vše nechali ležet tak, jak jim to odpadlo od ruky.

Sochy moai byly tesány v kráteru sopky Rano Raraku. Odtud se dopravovaly na pobřeží ostrova, kde byly postaveny na speciálních plošinách, tzv. ahu. Základem každého ahu je rovná nebo mírně svažité plocha obdélníkového tvaru, její délka bývá od deseti až do téměř sta metrů a šířka dosahuje až padesáti metrů, na ostrově je jich okolo 300. Většina ahu leží těsně na břehu a od vody je odděluje jen metr až dva široká zeď. To je vlastní podstavec pro moai. Ten bývá tři, ale někdy i šest metrů vysoký a domorodci jej stavěli z velkých kamenů dovedně naskládaných na sebe. Některé plošiny stavěli z přesně přitesaných dlaždic, které na první pohled připomínají slavné stavby Inků v Jižní Americe. Ty pocházejí z ranějšího období osídlení. Plošiny sloužily kultovním ceremoniálům a k pohřbívání významných hodnostářů kmene. Na ostrově vznikaly postupně – k původně malým plošinám se časem stavěly další části, a tím se plošiny ahu zvětšovaly. Některé takto dosáhly délky jednoho kilometru i více.

Na ahu Akivi stojí sedm čtyřmetrových soch. Na první pohled docela obyčejné ahu, kterých jsou na ostrově desítky. Má ale přece jenom jednu zvláštnost. Zatímco všechny sochy na ostatních ahu se dívají směrem do vnitrozemí, pohledy soch na ahu Akivi směřují směrem k moři. Vědci si tuto zvláštnost stále nedokáží vysvětlit.

Na ahu byly sochy moai ozdobeny slušivými klobouky pukao. Ty byly vyráběny z červeného sopečného tufu sopky Puna Pao. Klobouk je válec nebo komolý kužel, na vrcholku často zakončený ještě jedním menším výstupkem. Podle nejvíce přijímané teorie nejde o klobouk, ale styl účesu, který se na Rapa Nui nosil v dobách vzniku posledních soch.

Při vztyčování soch a následném obřadním rituálu hrály důležitou úlohu také oči vyrobené z korálů s černým obsidiánem nebo červenou struskou. Tyto oči se zasunovaly do hlubokých eliptických nebo polokulových očních důlků soch.

Nevíme přesně, jak domorodci dopravovali moai a pukaa po ostrově ani jak dostávali pukaa na sochy při konečné fázi dopravy. K rozluštění této záhady přispěl i nápad českého inženýra Pavla Pavla, který svou hypotézu ověřil v roce 1986 za přítomnosti norského archeologa Thora Heyerdahla praktickým pokusem přímo na Velikonočním ostrově.

Princip stěhování spočívá ve způsobu, jakým se obvykle stěhují velké předměty, například skříně, tedy střídavým nakláněním a pootáčením. To se ukázalo jako možné i u tak velkých soch, sochy jako by kráčejí za pomoci 13 lidí. Tím byly vyvráceny předchozí teorie o mimozemských civilizacích (podle teorie Ericha von Danikena), teorie o klouzání či použití dřevěných válců. V roce 2011 vylepšili tuto teorii američtí archeologové Terry Hunt a Carl Lipo, kteří vyzkoušeli posouvání soch pouze upevněním tří lan nahoře na hlavě. Sochy mají dno vypouklé, a proto se s nimi takto dá dobře pohybovat, vypadá to, jako by kráčely.

Zorganizovat vytesávání, přepravu a vztyčování soch vyžadovalo složitě uspořádanou společnost, která obývá prostředí dost bohaté na to, aby ji uživilo. Už počet a velikost soch poukazují na mnohem větší populaci než pouhých několik tisíc lidí, se kterými se setkali Evropané v 18. století. Co se přihodilo dřívější veliké populaci? Na vytesávání, přepravu a vztyčování soch bylo třeba mnoho specializovaných pracovníků, co všichni jedli? Tyto záhady zplodily spoustu spekulací. Mnoho Evropanů, včetně norského výzkumníka Heyerdahla, nebylo ochotno připustit, že „pouzí divoši“ z Polynésie byli schopni vytvořit sochy a plošiny.

Heyerdahl tvrdil, že Velikonoční ostrov přes východní Tichomoří osídlily pokročilé společnosti jihoamerických indiánů, což měla potvrdit Heyerdahlova slavná výprava Kon-Tiki na vorech. Dnes jsou již tyto teorie vyvráceny. Moai patřily kdysi mezi světové záhady. Dnes je ale jasné, že jsou úzce spřízněné s podobnými tradicemi kultu předků rozšířených v Polynésii. Americký archeolog Kirch píše: „Ideologie je daleko vlivnější, když je možno ji konkrétně projevit prostřednictvím architektury a objektů, které ji symbolizují. Velká většina monumentální architektury společností Oceánie byla vystavěna přesně pro tento účel.“

JAK OSTROV OVLIVNILI EVROPANÉ A PERUÁNCI? CO SE STALO SE SOCHAMI?

Evropany byl ostrov objeven roku 1722, kdy u něj přistála holandská výprava Jacoba Roggeveena. Na lodi *Arena* se sem dostal o velikonoční neděli, odtud název Velikonoční ostrov. Tehdy žilo v rákosových chatrčích nebo v jeskyních na Rapa Nui asi 3000 až 4000 obyvatel. Prakticky neustále spolu válčili a uchýlovali se prý i ke kanibalismu. V roce 1770 Španělé ostrov formálně zabrali, ale plavba k němu byla dlouhá a zdroje žádné, takže ke skutečné kolonizaci vlastně ani nedošlo. Roku 1862 podniklo šest peruánských lodí na ostrově lov na otroky. Během několika měsíců odvezli z ostrova okolo 1500 mužů a žen, tedy polovinu stávající populace, aby jako otroci pracovali v peruánských guánových dolech. Když byli později díky nátlaku Francie z otroctví propuštěni, vrátilo se na ostrov pouhých 15 lidí. Ostatní podlehli krutému zacházení a nemocem. Drama však neskončilo. Ti, co se vrátili, s sebou přivlekli nákazu neštovic, která kosila řady domorodců. V té době se prohlásil za krále ostrova Jean Bornier, za jehož krutovlády většina domorodců opustila ostrov, aby si zachránila život. Když byl svržen, čítalo obyvatelstvo ostrova 111 lidí. To bylo okolo roku 1877. V těch dobách se na ostrov přistěhovalo několik katolických misionářů, kteří zde různými způsoby rozšiřovali křesťanství. Pálili drahocenné tabulky rongorongo a další kultovní předměty. První křesťanský misionář Eugène Eyraud zavlekl roku 1867 na ostrov tuberkulózu, na kterou zemřela čtvrtina zbytku obyvatelstva. Od roku 1888 patří ostrov Chile. Byl zde postaven ranč pro 40 tisíc ovcí, které přispěly k ještě větší erozi půdy.

Jacob Roggeveen viděl ještě sochy celé a vzpřímené, pozdější výpravy však přivítalo smutné pohřebiště povalených mas kamene. Jak se to stalo?

Příčin je několik a všechny souvisejí s postupným úpadkem civilizace. Lidé v těžkých dobách ztratili víru ve své předky a božstva a povalovali sochy coby jejich symboly. Další sochy podlehly bojům mezi kmeny a také působení přírodních procesů. Těžko říct, co z těchto příčin převažovalo, jisté je, že soch ubývalo postupně – to lze vyčíst z lodních deníků námořních výprav, které Rapa Nui navštívily.

Dnes je většina soch i ahu v kritickém stavu. Sochy se rozpadají zvětráváním sopečného tufu, většina ahu leží v troskách. Za těch pár, které jsou opraveny, máme co děkovat dr. Williamu Mulloyovi. Nehotové sochy v lomu Rano Raraku jsou zanášeny bahnem zvětralého tufu, které tam stéká při každém dešti.

Většina ahu i moai leží na pobřeží, a proto jsou náchylné k pobřežní erozi. Klimatické změny, které vedou ke zvýšení hladiny oceánu, velmi ohrožují tuto mimořádnou památku, protože 90 % soch je umístěno na pobřeží. Ztráta tohoto jedinečného kulturního projevu by měla zničující vliv na život místní komunity, neboť znamenají pro místní obyvatele jejich kulturu a jsou také středem zájmu cestovního ruchu. Sochy moai jsou považovány v současnosti za jedny z šesti památek nejvíc ohrožených změnami klimatu na světě. Mezi ty další patří například prastaré hliněné sídlo v Peru nebo hrad v Edinburku. Všechno jsou to klenoty naší historie zapsané na seznamu UNESCO. Patří mezi sny řady cestovatelů. A také je pravděpodobné, že naši potomci už je v současné podobě nikdy neuvidí. Postupně je „ohlodávají“ projevy klimatické změny. S nimi můžeme ztratit i kus naší historie, kořeny, sny... Ale nejsou to jen příběhy o ztrátě. Nabízejí i inspiraci a velkou naději. Vědci i místní komunity hledají cesty, jak památky zachránit.

JAK VYPADÁ DNEŠNÍ ŽIVOT NA VELIKONOČNÍM OSTROVĚ?

Nyní má ostrov kolem šesti tisíc obyvatel, kteří žijí převážně ve vesnici Hangaroa. Bydlí v přízemních bungalovech z kamene či ze dřeva. Na konci vesnice stojí malý vodojem. Pitná voda byla na ostrově problém. Dnes ji čerpadla pumpují z hlubokých vrtů z podzemí ostrova. Jednoduchost, s jakou tady vedou vodovodní roury, je obdivuhodná. Prostě je položí do mělké stružky a zasypou. Strach, že by jim voda mohla zamrznout, neznají. Před každým domem vystupuje z trávníku smyčka s uzavíracím ventilem a s vodoměrem. Užitečná voda se získává také odsolováním mořské vody.

Na horním konci jedné z ulic stojí malý katolický kostelík se zvoničkou. Po obou stranách jeho vchodu vidíme dvě dvoumetrové moai. Uvnitř jsou vedle obvyklých katolických soch a malého oltářku umístěny malé moai a socha boha Make Maka.

Jedinými příjmy domorodců jsou většinou tržby z cestovního ruchu. Kromě obchodů s různými mušlovými náhrdelníky a malými dřevěnými sochami moai nabízejí k pronajmutí motorky, koně, džípy, autobusy s průvodci. Ceny jsou zde na ostrově pětikrát vyšší než na pevnině, ale turistům, okouzleným krásou ostrova, to zjevně nevadí. Jídelníček místních je nyní velice pestrý, spousta surovin se dováží lodí z pevniny. Nejvíce se zde jedí ryby balené do banánových listů a pečené na kameni. Jako příloha se většinou podávají batáty nebo žemle s obrázkem Ptačího muže. U žádného jídla nesmí chybět lahvička s pálivým chilli a při zvláštních příležitostech se z lusku chilli připravuje velice pálivá omáčka. Konzumují se zde i produkty místního zemědělství, původní plodiny taro a kasava, z ovoce je to ananas, banány a cukrová třtina. Jako slavnostní jídlo se zde podává langusta.

Ostrovní festival zvaný Tapati Rapa Nui je největší svátek pro všechny ostrovany. Sedm dní soupeří o přízeň publika taneční soubory, pěvecké sbory, hráči na kytary a harmoniky, ale i sportovci a rybáři, také se zde volí královna krásy. Volba má svou organizaci a svůj rituál. Celá vesnice je v té době rozdělena na několik částí a každá z nich vyšle do výběru svou favoritku. Z nich pak vyjdou jen dvě finalistky. Ostrov je v té chvíli rozdělen na dvě poloviny a každá se snaží prosadit tu svou.

Tento festival připomíná volbu Ptačího muže. Tehdy kandidáti žili také v bezpečí a pohodlí Oronga, zatímco se jejich služebníci rvali s rozbouřeným mořem a nepohodou. Stejně jako titul Ptačího muže platí i označení královna ostrova pouze jeden rok. Z něho ale žádné výhody nevyplývají, jde jenom o prestiž. Ale i ta dělá hodně.

Dnes je téměř celý ostrov součástí národního parku Rapa Nui, který je zapsán na seznamu světového dědictví UNESCO (www.parquenacionalrapanui.cl).

V posledních letech ostrov trpí přebujelým turismem. Ročně navštíví ostrov více než 130 tisíc turistů, což má neblahé následky na místní komunitu. Pracuje zde stále více Chileců, původních obyvatel ubývá. Turisté chtějí svůj komfort, což přináší ještě větší tlak na zásoby vody na ostrově. Voda mizí v bazénech místních hotelů pro náročnější klientelu. S množstvím turistů také roste produkce odpadů, které jsou letecky odváženy zpět do Chile. Turistický ruch a peníze, které z něho plynou, zůstávají na ostrově, ceny vstupů do národního parku i ceny služeb se neustále zvyšují. Místní obyvatelé ale bohužel neinvestují do obnovitelných zdrojů energie a udržitelných technologií a nesměřují k soběstačnosti či zalesnění ostrova, jsou na turistice zcela závislí. Z příjmů od turistů si zajišťují všechny své potřeby, což je činí extrémně zranitelnými ve chvíli, kdy turisté zůstanou doma, jako v pohnutých časech koronaviru.